

Intervju guvernera CBK na Radio Slobodna Evropa

Guverner Centralne banke Kosova Fehmi Mehmeti kaže da trgovinski deficit negativno utiče na ekonomsku aktivnost Kosova, kao i visoka inflacija.

Dok se, prema njegovim rečima, očekuje pad inflacije u drugoj polovini 2023. godine, Mehmeti kaže da bi trebalo više raditi na promeni strukture privrede u korist proizvodnih preduzeća.

Kosovo je izuzetno zavisno od uvoznih proizvoda, dok je vrednost izvoza višestruko manja.

U intervjuu za Radio Slobodna Evropa, Mehmeti govori i o nacionalnoj valuti i kaže da je CBK preduzela sve mere da ublaži negativne efekte njenog nepostojanja.

Za stvaranje zlatnih rezervi, kaže, treba da postoji odluka vladinih organa.

Radio Slobodna Evropa: Gospodine Mehmeti, počinjem sa pitanjem koje je bilo problematično skoro tokom čitave 2022. godine u zemljama Evropske unije, ali i na Kosovu: uticaj rata u Ukrajini na ekonomiju. Kako je kosovska ekonomija podnela ovo?

Guverner Mehmeti: Ekonomija Kosova je 2022. godinu počela sa dobrom perspektivom, pošto smo iza sebe ostavili veoma uspešnu godinu. Prema preliminarnim procenama Agencije za statistiku [Kosova], realna stopa rasta bruto domaćeg proizvoda u 2021. godini iznosila je 10,75 procenata. Međutim, tokom 2022. godine došlo je do promene globalne dinamike, zbog rata u Ukrajini – koji je bio praćen porastom inflacije, promenom monetarne politike, povećanjem kamatnih stopa, usporavanjem rasta svetske trgovine, kao rezultat prekida lanca snabdevanja – što se odrazilo i na ekonomsku aktivnost Kosova. Prema procenama Centralne banke Republike Kosovo, ekonomski rast tokom 2023. godine očekuje se da bude 3-4 procenata. Ovo je uglavnom zbog smanjenja domaće potražnje i povećanja uvoza. Na osnovu podataka zabeleženih do septembra 2022. godine, nerezidentna potrošnja na Kosovu – od kojih najveći deo dolazi iz dijaspore – iznosila je više od 1,48 milijardi evra. Ovaj iznos predstavlja godišnji porast od 26 procenata u odnosu na isti period prethodne godine. Takođe, 2022. godina je zabeležila brzi ritam doznaka. Njihova vrednost dostigla je preko milijardu evra - ili godišnje povećanje od 5,5 procenata. Vrednost doznaka u poslednjih pet godina na Kosovu dostigla je više od 4,5 milijardi evra. Prema podacima Centralne banke Republike Kosovo, najveća vrednost doznaka zabeležena je 2021. godine. Povećanje domaće potražnje u zemlji odrazilo se na povećanje uvoza robe, koja je dostigla vrednost od 4,2 milijarde evra. - ili godišnji rast od 24 procenata. S druge strane, izvoz robe dostigao je vrednost od 688 miliona evra - ili godišnji porast od 27 procenata. Kao rezultat ovih dešavanja, trgovinski deficit je dostigao 3,47 milijardi evra. Kada je reč o direktnim investicijama, njihova vrednost do septembra 2022. godine dostigla je 567 miliona evra, u odnosu na 395 miliona evra koliko je zabeleženo u 2021. godini. Što se tiče ostalih makroekonomskih pokazatelja, vredi se napomenuti da je prosečna inflacija do novembra 2022. godine iznosila 11,5 procenata, u odnosu na godišnji prosek od 3,4 procenata u 2021. godini.

Radio Slobodna Evropa: Kada je reč o inflaciji, da li će ona pratiti Kosovo i 2023. godine?

Guverner Mehmeti: To zavisi od ruske agresije u Ukrajini. To je jedan od faktora koji je uticao na globalnu ekonomiju, ali i na Kosovu. Realno, naša očekivanja su da ćemo u drugoj polovini 2023. godine imati pad inflacije do mere od 6 procenata. To će u velikoj meri uticati na platne mogućnosti građana, što će potom uticati na povećanje potrošnje kao glavne komponente ekonomskog rasta u zemlji.

Radio Slobodna Evropa: Pomenuli ste da će ekonomski rast biti oko 4 procenata. Da li smatrate da ovo povećanje može da adresira ekonomske i socijalne probleme na Kosovu?

Guverner Mehmeti: Smatram da će ovakav ekonomski rast – nakon svih ovih negativnih pritisaka, posle pandemije i ruske agresije u Ukrajini – u velikoj meri adresirati sve probleme sa kojima se suočavaju građani Kosova i pozitivno uticati na povećanje njihovog blagostanja. Kada sam govorio o uvozu, izvozu, pomenuo sam i trgovinski deficit. Trgovinski deficit je jedan od onih [faktora] koji negativno utiču na ekonomski rast ili na ekonomsku aktivnost u zemlji. Trebalo bi više raditi ka tome da se promeni struktura ekonomije zemlje. Dok našom ekonomijom dominiraju trgovačka preduzeća, potrebno je više raditi na tome da se promeni struktura ekonomije u korist proizvodnih preduzeća.

Radio Slobodna Evropa: Da stanemo kod bankarskog sistema. Do sada se ovaj sistem pokazao stabilnim. Da li je bilo povećanja kredita i depozita?

Guverner Mehmeti: Finansijski sistem u zemlji i dalje je dobro kapitalizovan i likvidan. Vrednost imovine u ovom sistemu dostigla je 9,4 milijarde evra - uz godišnje povećanje od 12 procenata. Krediti su zabeležili povećanje za 18 procenata i dostigli su vrednost od 4,2 milijarde evra. Ako pogledamo strukturu kredita, preko 65 procenata je namenjeno biznisima a drugi deo domaćinstvima. Bankarski sektor i dalje uživa visoko poverenje u javnosti, a to se izražava kroz povećanje depozita koji su dostigli vrednost od 5,3 milijarde evra. Struktura depozita je suprotna od kredita: preko 67 procenata depozita pripada domaćinstvima, a drugi deo biznisima. S druge strane, nenaplativi ili loši krediti i dalje su veoma niski.

Radio Slobodna Evropa: Kako ocenjujete rast depozita u vreme kada se Kosovo suočava sa inflacijom, niskim platama - minimalna plata je najniža u Evropi - visokom stopom nezaposlenosti?

Guverner Mehmeti: Ja to više vidim u tome da građani imaju veliko poverenje u bankarski sistem. U ovom smislu je dosta urađeno. Kamatna stopa na depozite dostigla je 1,5 procenata - povećana je u odnosu na godinu ranije, kada je iznosila 1,2 procenata. I, njihova je sigurnost [građana], da ostvare profit, dodatnu kamatu od depozita koje deponuju.

Radio Slobodna Evropa: Kažete da su kamate na depozite porasle. Da li su povećane i kamate na kredite?

Guverner Mehmeti: Efektivna kamatna stopa za kredite u oktobru 2022. bila je 6,2 procenata, u odnosu na 6 procenata koliko je iznosila godinu dana ranije. Evropska centralna banka donela je tri odluke o povećanju kamatne stope. Pominjem samo dve kategorije – za kredite kamatna stopa je 2,75 procenata, a za depozite 2 procenata. Ovo u velikoj meri povećava troškove u komercijalnim bankama na Kosovu, kao i u Evrozoni. Ova radnja je preduzeta da bi se sprečila inflacija. Međutim, nisam video nikakve naznake da banke na Kosovu imaju tendenciju da povećaju stope na kredite.

Radio Slobodna Evropa: Gospodine Mehmeti, Kosovo još nema nacionalnu valutu. Koji uslovi moraju biti ispunjeni za ovo?

Guverner Mehmeti: O pitanju valute postoji jedna duža priča. Vi znate da smo odmah nakon rata koristili nemačku marku kao služebnu valutu, kroz uredbu UNMIK-a [misija Ujedinjenih nacija na Kosovu]. Onda smo 2002. godine počeli da koristimo evro kao službenu valutu. Ako pogledamo koristi,

imamo više koristi od toga što koristimo evro kao službenu valutu. Pokušali smo da eliminišemo nedostatke ili negativne efekte nepostojanja [nacionalne] valute kroz stvaranje Emergentnog fonda za likvidnost – tako da kao CBK možemo da igramo ulogu poslednjeg ideatora, ili da podržimo. U velikoj meri možemo da ublažimo negativan efekat i nemamo razloga da razmišljamo o valuti u budućnosti, s obzirom da su efekti veoma pozitivni što imamo evro kao službenu valutu. Način na koji je koristimo – poznato je da je koristimo jednostrano jer nismo deo Evrozone.

Radio Slobodna Evropa: Kosovo je jedina zemlja u regionu koja nema rezerve zlata i drugih plemenitih metala. Postoje li planovi za stvaranje takvih rezervi?

Guverner Mehmeti: Činjenica je da nemamo zlatne rezerve. Postoji mogućnost. To su odluke koje se ubuduće moraju donositi u koordinaciji sa Vladom. Mi, kao CBK, imamo mogućnosti, mi smo spremni, imamo kapacitet. Imamo mesto gde da ga skladištimo. Sa naše strane, kao CBK, spremni smo da napravimo takvu [rezervu], međutim to su odluke koje mora da donese i Vlada.

Radio Slobodna Evropa: Da li CBK ima portfelj za čuvanje zlata i plemenitih metala privatnih klijenata?

Guverner Mehmeti: Imamo takve mogućnosti, ali to nije regulisano zakonom i trenutno se ne sprovodi u CBK.

Radio Slobodna Evropa: Da li je neki građanin izrazio interesovanje za ovo?

Guverner Mehmeti: Do sada ne.

Radio Slobodna Evropa: Gospodine Mehmeti, ukupan dug Kosova je dostigao 1,6 milijardi evra. Postoji li rizik da se ovaj dug poveća i kakve bi mogle biti posledice?

Guverner Mehmeti: Veoma smo nisko u pogledu procenta duga; do 40 procenata bruto domaćeg proizvoda, po zakonu, sme da bude dug. Međutim, ja kažem ovo, javni dug nikada nije visok sve dok je posvećen dodatnoj ekonomskoj vrednosti. Dug je uvek visok, ako ima namenu samo na jednom mestu gde nema dodatne vrednosti za ekonomiju.

Radio Slobodna Evropa: Smatrate da ovaj dug treba povećati za kapitalne projekte?

Guverner Mehmeti: Nama su potrebne strane investicije. Politika se gradi u smislu onoga što podstiče strane investitore. U poslednjem slučaju, arbitražni slučaj koji je Kosovo dobilo, a koji se odnosi na finansijsku kompaniju lute Credit, dobra je poruka za sve investitore zainteresovane da dođu na Kosovo, da se ovde radi, da postoje dobri zakoni i da se oni sprovode.